

Křístek, Michal

[Findra, J. Stylistika slovenčiny]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2005, vol. 54, iss. A53, pp. 241-242

ISBN 80-210-3705-9

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101748>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

né bohatými ilustracemi, které už svou obálkou přitáhnou oko kupujícího. Publikace, na niž chceme upozornit, takto nezáří: o to významnější je její obsah – jde totiž o jeden z mála encyklopedických slovníků stylistiky – nejen v Evropě. Pro naši lingvistiku je důležité to, že obecné pojetí oboru je blízké českému, že se v zásadě počítá s funkčním pohledem na jazyk a že teorie funkčního stylu, která byla vypracována v české lingvistice a je stále základem našeho přístupu ke stylu textů, je tu uplatňována jak v podobě některých samostatných hesel, tak v koncepci výkladů hesel ostatních.

Potřeba encyklopedického slovníku oboru vychází z toho, že stávající lingvistické encyklopedie se pojmy stylistiky zabývají zcela okrajově (výjimkou je Encyklopedický slovník češtiny, 2003), a pokud je vůbec zahrnují, podávají jen minimální vysvětlení. Přitom je stylistika výrazně otevřenou disciplínou, která je ve značném pohybu odrážejícím se jak ve vývoji náplně jednotlivých terminů, tak v propojení s mnoha dosud relativně novými směry lingvistických bádání (lingvistika textu, teorie jazykové komunikace, teorie řečových aktů, psycholingvistika aj.), ale také s tak tradičními disciplínami, jako je rétorika nebo poetika. S touto skutečností se slovník vyrovnává tím, že vedle hesel sledujících úzce stylistické otázky (např. typy a vnitřní diferenciacie stylu jistých okruhů textů nebo žánrů, stylistické vlastnosti jazykových prostředků různých jazykových rovin) nebo hesel postihujících propojení stylistiky s jinými disciplínami (např. metafora, makrotext, jazyková hra, diskurz, jazyková a řečová kultura, spisovný jazyk) zařazuje i hesla orientovaná teoreticky (současné směry stylistiky, metody lingvostylistické analýzy apod.). Výklady jednotlivých obecnějších hesel zahrnují většinou i problémy dílčí, ty se jako samostatná hesla objeví v podobě odkazu na heslo k pojmu nadřazenému (tak zejména u charakteristiky příznakovosti lexika nebo při vymezení tropů a figur). Podobně je strukturován věcný rejstřík – v podstatě seznam dotčených významnějších pojmů s jejich lokalizací v heslech.

Celá publikace je spojena s Permem, místem, které se stalo střediskem ruských teoretických promýšlení stylu a stylistiky a s nimi souběžně jdoucích analýz. Autorský kolektiv, který se na tvorbě encyklopedie podílel, je početný (31 spolupracovníků). Největší počet hesel patří hlavní redaktorce díla M. N. Kožinová, větší autorský podíl má i její blízká spolupracovnice M. P. Kotjurovová, dále T. B. Troševová, N. V. Danilevská, E. A. Baženová, jiní jsou autory třeba jen jediného speciálnějšího výkladu.

Zásadním rozhodnutím platným pro celý slovník, jež zároveň dílo sjednocuje, je to, že žádná pasáž není a nesmí představovat subjektivní názor svého autora. Přesto je u hesel (všechna jsou autorizována) patrný individuální styl pisatelů: jde tedy jak o slovník, tak o soubor malých studií o tématu. Tomu odpovídá poměrně větší rozsah některých obsahově zásadních hesel (stylistická paradigmatika, stylistická syntagmatika, směry stylistiky, vztah stylistiky a ostatních disciplín, žánry odborné literatury, žánry administrativní, dialogičnost řeči, lingvistika řeči apod.), v nichž poznáváme, že pisatel se danou tematikou dlouhodobě zabývá.

Každé z hesel je doplněno výběrem odborné literatury, který může být východiskem pro další poznání. Stylistika je – jak autoři v předmluvě připomínají – disciplínou, která je úzce spojena s jazykem textů a s kulturou, již texty slouží. Proto je za heslem až na výjimky jen novější literatura ruská, resp. práce dostupné v ruských překladech; z českých autorů jsme postihli jen jména M. Jelínka, K. Hausenblase, J. Krause, což se zdá vzhledem k tradici funkční stylistiky nedostačující. Odpovídá to ovšem předpokládanému adresátu – studentům různých typů studia a učitelům ruských vysokých škol; méně je už text přístupný zájemcům o problematiku stylizace, pro ně by byl výklad příliš náročný.

Slovník je ruský, vychází z ruské pozice oboru a je určen ruskému vnímání, pokládáme jej však za důležitý pro obor bez ohledu na jazyk výkladů a zakotvení do stylistiky konkrétního jazyka. Obáváme se však, že bude patřit k publikacím, jež zůstanou pro českého odborníka těžko dostupné.

Marie Krčmová

J. Findra: Štylistika slovenčiny. Martin : Vydavateľstvo Osveta. 232 s.

Ačkoliv moderní teoretické práce o stylu a stylistice mají ve slovenském kontextu o něco kratší tradici než v českém prostředí (průkopnická je z hlediska vývoje oboru kniha M. Ivanové-Šalingové

Štylistika, vydaná r. 1965), mnohé z nich svou novostí pohledu byly a jsou cenným přínosem i pro české badatele – jak v minulosti, tak dnes. Platí to například pro tzv. výrazovou teorii stylu vytvořenou na přelomu 60. a 70. let 20. stol. F. Míkem, pro práce J. Mistríka, J. Findry a dalších autorů (bližší informace o vzájemných česko-slovenských kontaktech lze najít ve studii M. Krčmové *Slovenská inspirace české stylistiky* (<http://www.phil.muni.cz/stylistika/slovenska.htm>).

Štylistika slovenčiny představuje ucelenou koncepci oboru, jak ji J. Findra promýšlel a postupně utvářel cca v posledních třiceti letech. Jeho monografie se skládá ze dvou hlavních částí: *Paradigmatika stylistiky* a *Modelové struktury textu*. Centrálním pojmem první poloviny práce je *štyléma* (v české podobě *stylém* – viz dále) – přínos slovenského uvažování o teorii stylu lze názorně ukázat i zde. Pojetí, v němž je stylém charakterizován jako potenciálně jakýkoliv výrazový prostředek, který se společně s ostatními stylémy podílí na utváření stylu textu, bylo převzato i do některých českých prací o stylistice – najdeme je například v kolektivním mezi stylistickými hesly v *Encyklopedickém slovníku češtiny* (Karlík, Nekula, Pleskalová, ed., 2002) i v knize *Současná česká stylistika* (Čechová, Chloupek, Krčmová, Minářová, 2003). Kořeny této koncepce však sahají o téměř dvacet pět let zpátky – J. Findra své pojetí stylému poprvé uceleněji představil v příspěvku *Štyléma a text*, určeném pro konferenci *Štylistické otázky textu*, která se r. 1981 konala na Zemplínské Širavě.

V první polovině práce je pozornost věnována obecné charakteristice stylistiky a lingvistickému pojetí oboru, dále pak klasifikaci stylémů a jednotlivým dílčím skupinám – stylémům lexikálním, fonickým, morfologickým, syntaktickým, ale také neverbálním. Náplň druhé části – *Modelové struktury textu* – je bližší klasicky pojatým učebnicím stylistiky (což současně naznačuje další možné využití této monografie), je však rozčleněna netradičním způsobem: podle různých druhů tzv. modelových struktur v rámci textu na modelové struktury obsahové, formální, včetně podrobnější charakteristiky, a žánrové. Ve Findrově práci lze tedy najít např. informace o základních slohových postupech (v pasážích o obsahových modelových strukturách), o stratifikaci národního jazyka, o slohotvorných činitelích (v pasážích o formálních modelových strukturách), o žánrovém členění různých oblastí komunikace (v pasážích o žánrových modelových strukturách), o tom, co se v českém prostředí označuje jako stylové normy (v pasážích charakterizujících formální modelové struktury). Právě tato originální koncepce celé práce může čtenáře vést k novému pohledu na jazykovědně orientovanou stylistiku, a kromě zprostředkování nových informací může i známé jevy, jak bylo připomenuto výše, představit v nových souvislostech.

Jedná se tedy o publikaci, která – podobně jako tomu bylo v dřívějších desetiletích – může být pro česká bádání o stylu a stylistice v mnoha ohledech velmi inspirativní.

Michal Křístek

Vintr, Josef, Pleskalová, Jana (eds.): Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung. Praha: Academia 2004. 456s. ISBN 80-200-1183-8.

Zrození českého národního uvědomění a vznik nové spisovné češtiny v první polovině 19. století se jeví jako malý zázrak. Představa diskontinuitního vývoje českého jazyka i kultury v pobělohorské době byla dlouho zakotvena v obecném povědomí a vědecká produkce ji spíše rozvíjela a podporovala, než by ji podrobila důslednému zkoumání. Publikace, na niž chceme upozornit, ukazuje na základě soustavného rozboru autentických dobových textů, archivních materiálů i sekundární literatury, že pozornost k češtině byla v průběhu 18. století v prostředí Vídně a Vídeňského Nového Města nezanedbatelná a že právě osobnosti zde působící, udržující živé kontakty s ostatními učenci soustředujícími se na problémy českého (a širěji slovanského) jazyka, přispěly k vytvoření základů, na nichž vyrostla lingvistická a literární produkce generací českého národního obrození první poloviny 19. století a z nichž koneckonců čerpáme i nyní.

Původním impulzem práce na tomto okruhu otázek bylo 225. výročí založení bohemistiky na vídeňské univerzitě, které upozornilo na osobnost prvního univerzitního profesora češtiny ve Vídni J. V. Zlobického (1743–1810), člověka, který bývá v souborných literárních dějinách jen dotčen,